

Vladan Hedulák

Instituce v IPE

Tato prezentace je určena výhradně pro studenty kurzu *Mezinárodní finanční instituce HMV 425* na FSS MU v akademickém roce 2018/2019. Jakékoliv nakládání s prezentací pro jiné než studijní účely v tomto kurzu je zakázáno.

Instituce v ekonomii

- Předpoklady neoklasické ekonomie
 - Racionální aktér s danými preferencemi, pouze vlastní zájem
 - Dokonalé informace
 - Neexistuje nejistota, pouze měřitelné riziko
 - Instituce nehrají žádnou roli.... Proč jsou tedy všude kolem?
- Nová institucionální ekonomie
 - Omezená racionalita (bounded rationality) – člověk omezen reálnými schopnostmi (čas, mozek, informace)
 - Nadstavba neoklasické ekonomie
 - Instituce pomáhají snižovat transakční náklady a vypořádávat se s nejistotou
 - Snaha vysvětlit instituce pouze na základě vlastností jednotlivců

Instituce v mezinárodních vztazích

- Větší názorový pluralismus, 80-90. léta převzaty předpoklady z neoklasické ekonomie (ale aktér stát)
- Neorealismus – stát jako unitární aktér, jedná bez ohledu na vůli jednotlivců, chování státu určuje anarchická struktura MV, ostatní instituce irelevantní
- Neoliberalismus – stát jako unitární aktér, jedná bez ohledu na vůli konkrétního jednotlivce, ale pro dobro „všech“, anarchii lze překonat institucemi

Metodologické zmatení

- Co určuje jednání aktérů?
 - Metodologický individualismus – vlastnosti aktérů dány, nezávislé na sociálních vztazích, struktura pouze popis pro vztahy mezi aktéry, nezískává specifické vlastnosti (Menger, Buchanan)
 - Metodologický holismus – přání a vlastnosti aktérů irelevantní, jednání aktérů determinováno strukturou, struktura disponuje vlastnostmi nezávisle na aktérech (Marx?, Durkheim)

Úrovně analýzy

- Stát×mezinárodní systém
- Byrokracie×stát
- Jednotlivec×byrokracie
- Na všech úrovních stále stejná otázka: je struktura definována nezávislým jednáním aktérů nebo aktéři jednají na základě požadavků struktury?

Metodologické problémy

- Struktura=soubor vztahů mezi aktéry
- Vždy když hovoříme o kauzalitě musíme hovořit o vztahu.
- Společnost se vždy sestává z jednotlivců (aktérů) a vztahů mezi nimi (strukturou)
- Problém čistého holismu
- Problém čistého individualismu

Jednotlivec

- Nejdůležitější aktér – člověk (sociální vědy)
- Co víme o člověku? Výsledky empirických výzkumů:
 - Poměrně obvyklý sklon k sebe-prosazujícímu jednání
 - Sklon ke kopírování a následování úspěšných vzorů
 - Kontextuálně podmíněný sklon k rozeznávání a následování autorit, využití symbolů
 - Sklon k budování konsenzu v rámci skupiny
 - Sklon k nepodmíněnému altruistickému chování v rámci skupiny
 - Silný sklon ke trestání skupinu poškozujícího jednání (porušování pravidel), sklon ke trestání těch, kdo netrestají, vše i přes značné osobní náklady a žádné zisky
 - Silně nahodilé jednání vůči nečlenům „skupiny“

Jednotlivec

- Proč lidé univerzálně disponují těmito individuálně neracionálními vlastnostmi?
- Pomáhají řešit problém s koordinací ve skupině a tím zvyšují její šance na přežití.
- Darwin: *„Když mezi dvěma kmeny pravěkých lidí žijících v téže oblasti vznikla konkurence, tak jestliže...jeden kmen zahrnoval značné množství odvážných, solidárních a věrných členů, kteří byli vždy připraveni varovat druhého před nebezpečím a pomáhat si navzájem, pak tento kmen byl úspěšnější a podrobil si druhý... Sobečtí a svárliví lidé nebudou držet pospolu a bez soudržnosti nemůže být ničeho dosaženo“*

Jednotlivec a skupina

- Lidé jsou společenský druh „zvířete“
- Po většinu historie (1-3 miliony let) žili ve skupinách do 100-150 členů
- Evoluční vývoj jak skrze soutěž uvnitř skupiny (individuální zdatnost), tak mezi skupinami (skupinová zdatnost)
- Výstupem jsou dvě špatně slučitelné schopnosti
 - schopnost nezávislého úsudku (vědomé do budoucnosti zaměřené rozvažování)
 - schopnost vytvářet a následovat zvyky
- Instinkt – automatická reakce na podnět
- Zvyk – naučená reakce na podnět – když podnět A tak udělej B – možnost vytvářet instituce

Agentxstruktura

- Institucionální ekonomie – lidé jednají primárně na základě zvyku, historická podmíněnost (path dependency), aktér a struktura se vzájemně konstituují
- Konstruktivismus – stát je to, co si lidé myslí, že je, anarchie může mít mnoho podob, konkrétní formy institucí závisí na normách, lidé a struktura se vzájemně konstituují
- Princip emergence
- Struktura v tomto podání má charakteristiky, které se nedají vysvětlit pouze vlastnostmi aktérů (příklad role)

Instituce

- **Instituce** jsou *systemy zavedených a rozšířených pravidel, které organizují sociální interakce.*
- **Pravidla** jsou *požadavky na aktéry, aby se v určité situaci chovali určitým způsobem, přičemž v konkrétní situaci je vyjádřením pravidla konkrétní zvyk.*
- Instituce jednání omezují ale zároveň umožňují!
- Instituce pomáhají řešit koordinační problémy
- Možnosti vzniku
 - Spontánní vznik (jazyk, meziskupinový obchod)
 - Úmyslné vytvoření (systém měr a vah, vnitroskupinový obchod)

Organizace

- Organizace je instituce s následujícími znaky
 - Má hranice (je jasné kdo je a není člen)
 - Má hierarchickou strukturu – je zřejmé kdo je za co zodpovědný a jaké má pravomoci
 - Má vedení – je zřejmé kdo a při jakých příležitostech mluví za organizaci (suverenita), organizace tak může být aktér

Příklady institucí

- Jazyk – systém pravidel umožňující komunikaci
- Trh – koordinace v hospodářské oblasti (podobné: darovací ekonomika, plánovaná ekonomika)
- Firma – koordinace v hospodářské oblasti (podobné: rodina)
- Dluh – koordinace v čase
- Stát – organizace bránící skupinu před vnějším a vnitřním ohrožením (podobné: kmen)

Instituce v mezinárodních vztazích

- Definice: přetrvávající a propojené soubory pravidel (formálních a neformálních), které předepisují role pro jednání, dávají jednání určitá omezení a vytvářejí očekávání
- Typy institucí
 - Mezinárodní organizace
 - Režimy
 - Normy
- Všeobecné a specifické instituce

Realismus a instituce

- Dominantní aktér: stát
- Stát buď jedná jako samostatný racionální aktér (klasický realismus) nebo je jeho jednání determinováno strukturou (neorealismus)
- Chování jednotlivce v mezinárodní aréně do značné míry determinováno (implicitně)
- Hlavní faktory: národní zájem, moc, bezpečnost, absolutní zisky
- Instituce mají zanedbatelný, případně pouze jistý regulatorní vliv
- Teorie hegemónické stability (hegemon, veřejné statky, kolektivní jednání)
- Moderní realismus (problém relativních výnosů)

Liberalismus a instituce

- Dominantní aktér: stát, ovšem důležitá i role ostatních aktérů
- Stát je racionální aktér, struktura jeho jednání do určité míry determinuje, ale méně a jinak než u realistů
- Chování jednotlivce v mezinárodní aréně není jednoznačně vymezeno
- Hlavní faktory: absolutní zisky, chování závisí na struktuře zájmů v konkrétní problémové oblasti (bezpečnost, obchod, životní prostředí), problém kolektivního jednání
- Instituce: silný regulatorní, případně velmi slabý konstitutivní vliv
- Situační strukturalismus (koordinační a kolaborativní hry)
- Neoliberální institucionalismus (inspirace tržním selháním, informace, transakční náklady)

Konstruktivismus a instituce

- Dominantní aktér: záleží na situaci (stát, instituce, jednatel)
- Identity aktérů jsou konstituovány normami, na základě takto vytvořených identit aktéři jednají určitým způsobem
- Chování jednatelce v mezinárodní aréně do jisté míry determinováno (implicitně), nicméně jednatelce může mít mnohem větší vliv
- Hlavní faktory: normy, sdílené ideje, komunikace
- Instituce: silný konstitutivní i regulatorní vliv
- Teze o legitimním sociálním účelu
- Přístup komunikativní akce